

4. ЕКОНОМІКА, ПЛАНУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ ГАЛУЗІ

УДК 338.5:658.1

*Проф. М.М. Павлишенко, д-р екон. наук;
магістрант Р.Б. Дорошевич – Львівська КА*

ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ В ТОРГІВЛІ

На основі загальної теорії ціноутворення, розкриваються особливості ціноутворення в торгівлі в умовах ринкової економіки.

*Prof. M.M. Pavlushenko; undergraduate R.B. Doroshevich –
L'viv commercial academy*

The price formation at the commerce

Based on general theory of the price formation can be opened the price formation at the commerce in the conditions of the market's economics.

Постановка проблеми. У торгівлі відбувається обмін товарів. Що є критерієм такого обміну і як він повинен відбуватися, серед економістів єдиної думки немає. Крім цього, прийнято вважати, що праця людей, зайнятих у сфері обігу, є непродуктивною, а тому не створює вартості. Що ж тоді є торговельною надбавкою до ціни і як визначити її величину? Яке місце в ціноутворенні, відведено співвідношенню попиту і пропозиції у вільному ціноутворенні?

Спроба дати відповіді на ці питання є метою цієї статті.

Обґрунтування проблеми. Почнемо з головного – з об'єктивної необхідності єдності виробництва і споживання як протилежностей єдиного цілого, тобто відтворення, де виробництво є засобом задоволення потреб людей, а споживання умовою їх існування.

Щоб зберегти пряму залежність рівня споживання від рівня виробництва за умови існування соціально-економічної неоднорідності праці, виникла економічна відокремленість виробників у формі приватної власності. Чіткою формою вираження приватної власності є власність в індивідуальному натуральному виробництві, де все, що виробляється, там і споживається. Але універсальна праця з часом перетворюється в гальмо подальшого розвитку продуктивних сил, оскільки одна людина не може все знати і виконувати складні види праці. Ця проблема розв'язується за допомогою суспільного поділу праці, що веде до подальшого підвищення продуктивності праці. За цих умов між виробництвом і споживанням з'являються нові ланки – розподіл і обмін, які пов'язують їх в єдиний кругообіг продуктів у суспільстві. Розподіл встановлює пропорцію, в якій кожний індивідуум бере участь у виробленому, а обмін постачає йому ті певні продукти, на які він хоче обміняти частину, що надійшла йому при розподілі.

Щоб за цих умов і надалі зберігалася пряма залежність рівня споживання від рівня виробництва, розподіл і обмін продуктами мають здійснюватися відповідно до затрат праці на їх виробництво. Такі відносини названо то-

варними відносинами, а виробництво, що здійснюється на їх основі, – товарним виробництвом. При цьому вартість товару – не просто втілена у продукті праці, як це часто сприймається, а втілені в ньому товарні відносини між людьми, що брали участь у виготовленні продукту відповідно до суспільного поділу праці, елементарна клітина всієї системи товарних відносин. "Втілена у продукті праці" лише підкреслює характер таких відносин. Ця їх форма виражається *законом вартості, головну роль в якому відіграє еквівалентний обмін товарами, коли певна кількість праці в одній формі обмінюється на рівну кількість праці в іншій формі*. Вартість товару виражає кількість праці, а еквівалентний обмін товарами забезпечує кожному товаровиробникові пряму залежність рівня споживання від рівня виробництва, хоча споживає він уже не свої, а чужі продукти праці, одержані у процесі обміну. Робить їх своїми власність товаровиробника, яка змінюється на товари при їх обміні.

Отже, і на цьому рівні розвитку продуктивних сил зберігається прямий причинно-наслідковий зв'язок між виробництвом і споживанням, приватною власністю і товарними відносинами, на який вказували класики політекономії. Таким чином, закон вартості є засобом реалізації закону власності, товарною формою його вираження, а еквівалентний обмін товарами – безпосередньою формою реалізації приватної власності товаровиробників, що забезпечує пряму залежність рівня споживання від рівня виробництва. І навпаки, нееквівалентний обмін заперечує і товарні відносини, і приватну власність, відповідно, і єдність виробництва та споживання.

Сфера обігу виникла на основі суспільного поділу праці. Виникнення купецтва вважається третім великим суспільним поділом праці. Завданням торгівлі є еквівалентний обмін товарами і доставка їх з місця виробництва до місця їх споживання. Виконання цієї функції вимагає додаткових затрат праці. Праця людей, зайнятих в сфері обігу, на загальних підставах є продуктивною, що створює вартість свого продукту праці – торгівельної послуги. Ця вартість додається до вартості товару, створеної на виробництві, і становить, таким чином, торгівельну надбавку. Разом взяті вони й становлять кінцеву вартість товару, що є основою визначення оптової і роздрібною ціни.

Ринкова ціна, до якої відноситься оптова і роздрібна ціна, є кінцевою формою прояву вартості товару. І відхилення ринкових цін від своєї основи – вартості товару, відбувається під впливом тимчасової ринкової кон'юнктури і це не повинно перевищувати $\pm 20\%$ від вартості товару.

На жаль, ринковий метод встановлення цін недосконалий. Торгівельна надбавка до ціни відірвана від вартості товарної послуги, а тому не відображає ні суспільно необхідні затрати праці, ні фактичний рівень господарської діяльності торгівельних підприємств. За основу встановлення цін взято співвідношення попиту і пропозиції, відкинувши вартість товару. А це лише коефіцієнт поправки до вартості товару на плановий і пропорційний розвиток виробництва, на єдність виробництва і споживання. А тому про закон вартості й еквівалентний обмін товарів й мови немає. Це порушує пряму залежність

рівня споживання від рівня виробництва. Ринкова економіка сприймається не як сучасний цивілізований механізм використання об'єктивно діючих економічних законів товарного виробництва, а як механізм самозбагачення певних груп людей, стихійний середньовічний спекулятивний ринок

Хоч у створенні ринкового механізму основну роль відіграє ціна, але вона сприймається вже не як грошовий вираз вартості товару, а як договір між продавцем і покупцем па сплату певної суми грошей за придбаний товар [4, с. 88]. Тут також встановлено повну свободу дії суб'єктів ринку у визначенні цін під впливом співвідношення попиту і пропозиції. Заробітна плата (ціна робочої сили) визначається ринком праці, співвідношенням попиту і пропозиції на робочу силу, яке встановлює "роботодавець", виходячи із своїх потреб. Робітники змушені погоджуватися з його умовами, оскільки іншого вибору в них немає: потрібно виживати і за цих умов. Усе це акумулює і закріплює приватна власність суб'єктів ринку, роблячи, таким чином, усіх рівними перед законами ринку, але нерівними в реальному житті. Велика маса людей стає непотрібною "роботодавцям" і веде жебрацький спосіб життя, тоді як невелика групка багатіїв не знає, якими б ще витівками задовольнити свої примхи [2, с. 83]. Тому така форма організації виробництва, є не ефективною, оскільки підриває всі стимули до розвитку виробництва.

Висновок. Тільки по справжньому товарне виробництво, притаманне ринковій економіці, забезпечує кожному товаровиробнику пряму залежність рівня споживання від рівня виробництва, що і є вічним стимулом його розвитку. Оскільки сфера обігу є продовженням процесу виробництва (доведенням товару до споживання), то формування вартості торгівельної послуги відбувається на загальних підставах, а сформована на її основі кінцева вартість товару забезпечує еквівалентний обмін товарами.

Література

1. Павлишенко М.М. Еквівалентний обмін – основа ринкової економіки// Економіка України. – 2007, № 10. – С. 83-93.
2. Павлишенко М.М. Модифікація вартості товару// Економіка України. – 2001, № 7. – С. 48-58.
3. Семюельсон П.А., Нордгауз В.Д. Макроекономіка. – К.: Основи, 1995. – С. 88-97.
4. Орлова О. Ціноутворення в торгівлі// Баланс – 2002 р. – 28 травня, № 22. – С. 41-49.

УДК 330.342:167.1 Проф. Г.І. Башнянин, д-р екон. наук; доц. О.С. Вербова, канд. екон. наук; асист. О.М. Швець, канд. екон. наук; доц. Є.А. Рехлецький, канд. екон. наук – Львівська КА; доц. Г.С. Третяк, канд. екон. наук – Львівський РІДУ УАДУ при Президентіві України

ДЕРЕГУЛЮВАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ: ПОНЯТТЯ ТА СПОСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ

Досліджено проблеми ефективності дерегулювання економічних систем в перехідних економіках. Окреслено поняття дерегулювальна ефективність економічних систем і обґрунтовано способи її репрезентації.